

УДК 378.147: 811.111

<https://doi.org/10.31891/2415-7929-2022-23-9>

ЦИМБАЛ С. В.

<https://orcid.org/0000-0003-0652-369X>

Національний університет біоресурсів і природокористування України

СКРИПНИК Н. С.

<https://orcid.org/0000-0002-8208-3019>

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ ЗАСТОСУВАННЯ ГРАФІЧНИХ ОРГАНАЙЗЕРІВ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті висвітлено методичний потенціал використання графічних органайзерів як сучасної технології візуалізації для презентації та структурування інформації у навчальному процесі з іноземної мови у закладах вищої освіти. Проаналізовано підходи вітчизняних та закордонних освітян до застосування таких органайзерів у процесі викладання навчальних дисциплін взагалі та щодо певних аспектів викладання іноземних мов зокрема. Метою статті є узагальнення досвіду використання графічних органайзерів та аналіз можливостей їх застосування у навчанні іноземної мови у закладах вищої освіти. Виявлено й узагальнено можливості використання графічних органайзерів у навчальному процесі з іноземної мови. До них належать: легкість створення, редагування та перевірки; можливість використання багаторазово; для індивідуальної, парної та групової роботи; використання у будь-якому форматі навчання; використання у різних аспектах викладання; для студентів будь-якого рівня володіння мовою; усунення мовного бар'єру; застосування дослідницького підходу у навчанні і розвитку мислення; можливість цілісно розглянути тему заняття; можливість перетворити великий обсяг інформації на структуроване, легке для сприйняття графічне зображення. Наведено найпоширеніші форми для використання у викладанні іноземної мови (ієрархічні, циклічні, послідовні, концептуальні, порівняння і зіставлення, органайзери даних) та їх приклади. Розглянуто етапи впровадження графічних органайзерів у навчальний процес з іноземної мови. Зазначено форми представлення графічних органайзерів та ресурси для їх створення. Виявлено великий потенціал використання графічних органайзерів в навчальному процесі з іноземної мови та необхідність подальших досліджень щодо застосування їх певних типів у різних аспектах викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: графічні органайзери, візуалізація, викладання іноземної мови.

SVITLANA TSYMBAL

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

NATALIYA SKRYPNYK

Kharkiv Automobile and Highway Institute

ANALYSIS OF POSSIBILITIES OF GRAPHIC ORGANIZERS APPLICATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

The article highlights the methodological potential of using graphic organizers as a modern visualization technology for the presentation and structuring of information in the educational process of a foreign language in higher education institutions. The approaches of domestic and foreign educators to the use of such organizers in the process of teaching disciplines in general and on certain aspects of teaching foreign languages in particular are analyzed. The purpose of the article is to summarize the experience of using graphic organizers and analyze the possibilities of their use in foreign language teaching in higher education institutions. Possibilities of using graphic organizers in the educational process in a foreign language are identified and generalized. These include: ease of creation, editing and verification; reusability; for individual, pair and group work; use in any learning format; use in various aspects of teaching; for students of any level of language proficiency; removing the language barrier; application of research approach in teaching and development of thinking; opportunity to consider the whole topic of the lesson; the ability to turn a large amount of information into a structured, easy-to-understand graphic image. The most common forms for use in foreign language teaching (hierarchical, cyclical, consistent, conceptual, comparisons, data organizers) and their examples are given. The stages of introduction of graphic organizers in the educational process in a foreign language are considered. The forms of presentation of graphic organizers and resources for their creation are indicated. The great potential for the use of graphic organizers in the educational process of a foreign language and the need for further research on the application of certain types in various aspects of teaching a foreign language in higher education.

Keywords: graphic organizers, visualization, foreign language teaching.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

У сучасному світі люди кожного дня стикаються з великою кількістю різноманітної інформації, яку потрібно структурувати певним чином для розуміння та осмислення. Кожне заняття з іноземної мови також є джерелом інформації, тому викладачі іноземної мови постійно шукають нові засоби і технології для структурування та презентації матеріалу. Різні форми унаочнення навчального матеріалу з іноземних мов (картки, картинки, таблиці, фото, відео тощо) традиційно привертають увагу викладачів, адже використання різних технологій візуалізації та структурування навчального матеріалу буде сприяти більш ефективному сприйняттю та запам'ятовуванню інформації. Візуалізація робить процес навчання більш цікавим, чим підвищує рівень активності студентів на занятті, забезпечує основу для обговорення тих чи інших тем,

спонукає до саморефлексії, усвідомленості та співпраці серед студентів. Одним із сучасних засобів візуалізації та структурування інформації у процесі викладання іноземної мови є графічні органайзери.

Аналіз досліджень та публікацій

Обґрунтування та практичне використання графічних органайзерів у навчальному процесі розглядали І. Большакова, О. Нестеренко, Є. Татарова та інші. Питання застосування графічних органайзерів у викладанні навчальних предметів висвітлено у працях закордонних вчених, які присвячено початковій школі (K. S. McKnight), процесам викладання та навчання (S. Tacaiochta, D. Leibheal), розвитку навичок читання (P. Manoli, M. Papadopoulou), фокусування на мисленні (J. H. Clarke), міжкультурній освіті (L. Ciascai) та інших. У їхніх працях зазначено позитивний вплив графічних органайзерів на сприйняття навчальної інформації студентами та розвиток мислення.

Варто відзначити появу закордонних наукових досліджень останніх років, присвячених застосуванню графічних органайзерів в контексті вивчення іноземних мов. Так, використання графічних органайзерів виявилось ефективним щодо удосконалення у студентів якості навичок говоріння (R. M. Saindra, Mutiarani) та письма (E. W. Styati, L. Igawati), розуміння прочитаного (W. Qi, Y. J. Iang.), а також щодо вивчення лексики (İ. İltar).

У роботах вітчизняних науковців зазначене питання окреслено фрагментарно, зокрема розглядали використання концептуальних карт щодо вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців (І. Лобачова); застосування ментальних карт як методу візуалізації у військовому ВНЗ (І. Березнева); застосування графічних організаторів як медіаінформаційних засобів (В. Сметікова), на заняттях з морської англійської мови (І. Сахневич) та у процесі читання текстів іноземною мовою (Н. Соловійова, Н. Ігнатюк) та інші.

Формулювання цілей статті

Високо цінуючи вклад науковців у розробку вищезазначених питань, вважаємо за необхідне узагальнити накопичений досвід використання графічних органайзерів та проаналізувати можливість використання графічних органайзерів у викладанні іноземної мови у закладах вищої освіти України, що сприятиме його подальшому творчому використанню у навчальному процесі, що і є **метою** нашої публікації.

Під час роботи над публікацією використовувалися такі **методи** дослідження як метод аналізу та синтезу науково-методичної літератури та результатів опитування для розуміння сутності проблеми. Було опрацьовано достатню кількість матеріалів для розуміння теми дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження

Графічні органайзери (також відомі під назвами «візуальний органайзер», «когнітивний органайзер», «концептуальна мапа», «мапа думок» чи «діаграма зв'язків») зазвичай являють собою форму з порожніми місцями у певній послідовності для заповнення навчальною інформацією та власними ідеями студентів, що певним чином пов'язані.

Освітнянці наразі наводять багато визначень графічних органайзерів. Так, L. Ciascai [1, с. 1] стверджує, що графічні органайзери – це уявлення, зображення або моделі, які використовуються для обробки візуальної інформації. І. Сахневич розглядає графічні органайзери як «такі візуальні інформаційні засоби, які дають змогу пришвидшити процеси розуміння, тлумачення, критичного сприйняття та запам'ятовування певних кластерів інформації в освітніх закладах будь-якого рівня (початкової, середньої, старшої школи, університету тощо)» [10, с. 207]. Н. Соловійова та Н. Ігнатюк визначають візуальні органайзери як візуальне представлення різних розумових процесів в об'єктивній формі на площині, що дає змогу студентам і викладачам створювати альтернативні структури, опрацьовувати зміст, актуалізувати відоме, вплітати досвід і знання в нову інформацію, виправляти помилки [12, с. 263].

Основною метою використання графічних органайзерів на занятті є полегшити сприйняття значного обсягу навчальної інформації чи складного навчального матеріалу, сприяти розвитку критичного мислення, спонукати до аналізу та синтезу поданої інформації, а у плані виховання – сприяти самоорганізації та самодисципліні учасників освітнього процесу. Застосування графічних органайзерів спонукає студентів перемагати сумніви, ставити правильні питання та інколи не сприймати на віру ті чи інші постулати; шукати і бачити зв'язки між певними явищами; вибудовувати докази, що підтверджують або спростовують подану інформацію, здійснювати аналіз, порівняння, синтез та оцінювання інформації з певних джерел. Вони можуть допомогти студентам зрозуміти зв'язок між різними частинами інформації, дозволяють викладачам оцінити попередні знання студента з теми та покращити процес навчання, стимулюючи інтерес студента та утримуючи його увагу [4, с. 58]. Перевагою візуальних технологій взагалі та графічних органайзерів зокрема у викладанні іноземної мови є можливість надання студентам мовних знань і комунікативних умінь у стислій, доступній і легкій для засвоєння формі завдяки інтенсифікації зорового сприйняття.

Вивчення та аналіз науково-педагогічної літератури за темою нашого дослідження дозволило виявити основні можливості застосування графічних органайзерів у викладанні іноземних мов:

– легкість редагування, перевірки та доповнення органайзера, що дає змогу студентам сприймати різні позиції, генерувати й уточнювати власні ідеї та бачити можливості, пов'язані з темою, у міру його наповнення;

– усунення мовного бар'єру, студенти можуть зосередити увагу на головних положеннях і зв'язках між ними;

– можливість використання у різних аспектах викладання іноземної мови (у навчанні лексики, граматики, різних типів читання, аудіювання, письмових завдань, мовлення, тематичних занять тощо);

– можливість використання у будь-якому форматі навчання (очному, онлайн, дистанційному, змішаному);

– розвиток навичок аналітичного, критичного, планувального та творчого мислення. Щоб заповнити або створити органайзер, студент повинен визначити основні та другорядні положення, проаналізувати зв'язки між ними та їхні характеристики, вирішити, де і як кожен елемент має бути розташований, тобто застосувати дослідницький підхід;

– можливість багаторазового використання. Органайзер можна використовувати для структурування письмових робіт та усних доповідей, аналізу та узагальнення текстів для читання, організації та зберігання лексики, а також допомоги у вирішенні проблемних ситуацій, прийнятті рішень, плануванні досліджень і мозкових штурмів;

– можливість застосування для індивідуальної, парної та групової роботи студентів;

– універсальність та використання для студентів будь-якого рівня володіння мовою на будь-якому етапі заняття, від актуалізації знань до оцінювання досягнень студентів;

– можливість цілісно оглянути тему заняття;

– можливість перетворити великий обсяг навчальної інформації на структуроване, легке для сприйняття графічне зображення. Демонстрація (на відміну від розповіді) того, як структурована інформація – це спосіб полегшити розуміння та запам'ятовування навчального матеріалу.

Існує багато форм графічних органайзерів для відображення навчального матеріалу, але всі вони мають однакову основну мету – візуально показати студентам, як структурується інформація, цілісно сприйняти тему. Серед найбільш поширених органайзерів можна назвати такі [3; 4; 5; 9; 11]:

– ієрархічні органайзери (*hierarchical organizers*), які дають змогу упорядкувати поняття (об'єкти, елементи, значення) від головного до другорядних або підпорядкованих за рівнями на основі їхніх властивостей: пірамідальна діаграма, дерево, сходи, матриця;

– циклічні органайзери (*cyclical organizers*), що зображують низку подій без початку і кінця, у процесі. Наприклад, органайзер коло, циклічна діаграма;

– послідовні органайзери (*sequential organizers*), що використовуються для представлення інформації, яка може бути організована в послідовність або співвіднесена з часовою шкалою: шкала часу, блокова діаграма (блок-схема), схеми зв'язку причина-наслідки, проблема-рішення, вихідні дані-процес-підсумок;

– концептуальні органайзери (*conceptual organizers*) розкривають зміст поняття або концепції, ключові ідеї в темі з допоміжними фактами, доказами або характеристиками, даючи змогу їх візуалізувати: ментальна карта (інтелект-карта), концепт-карта, семантична мережа, павук;

– органайзери порівняння і зіставлення (*compare / contrast organizers*) застосовуються для визначення подібностей і відмінностей між двома або більше категоріями об'єктів: діаграма Венна, Т-діаграма, діаграми «за» і «проти», плюси і мінуси, факт-думка, скелет риби, квадрант;

– органайзери даних (*data representation organizers*) – графіки, гістограми, кругові діаграми, сітки, таблиці – призначені для візуального представлення кількісних даних у схематичній формі.

Вибір відповідного органайзера передбачає врахування функції, призначення, характеру навчального матеріалу та особистих уподобань викладача. Для того, щоб навчити студентів використовувати графічні органайзери, викладачу необхідно впроваджувати їх поступово та систематично, починаючи з простих структур до більш складних багатоваріантних графіків із різною метою. Загалом, процес впровадження графічних органайзерів у навчальний процес складається з трьох основних частин: спочатку потрібно представити певний тип органайзера для конкретного завдання чи заняття та пояснити як ним користуватись. Друга частина передбачає безпосередньо заповнення органайзера шляхом аналізу та підбору необхідної інформації. Третя частина є підведенням підсумків, резюме теми, тексту чи заняття в усній чи письмовій формі.

Викладач може використати різні форми представлення графічних органайзерів: накреслити необхідну форму органайзера на дошці; надати готову форму-шаблон для заповнення або створювати і заповнювати їх разом зі студентами за допомогою онлайн-ресурсів. Для цього можна скористатися інтернет-сервісами та платформами для створення презентацій, інфографіки, звітів, плакатів тощо, наприклад Canva, Visme, Google Charts, Venngage. Ці сервіси містять колекцію шаблонів та інструментів, які допоможуть створити необхідний графічний органайзер. З-поміж готових зображень можна обрати будь-який професійно створений шаблон або створити власний, скорегувати його, додавши або відрегулювавши необхідні елементи (фотографії, зображення, ілюстрації, написи, шрифт, розмір тексту та ілюстрацій, фон, кольори тощо).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Таким чином, використання графічних органайзерів має великий методичний потенціал у викладанні іноземної мови в закладах вищої освіти, зважаючи на їхню здатність полегшити сприйняття та запам'ятовування навчального матеріалу із забезпеченням зорової підтримки, але потребує подальших науково-методичних досліджень і розробок щодо використання конкретних типів графічних органайзерів у різних аспектах викладання іноземної мови взагалі (у навчанні лексики, граматики, різних типів читання, аудіювання, письмових завдань, мовлення) та у викладанні іноземної мови професійного спрямування зокрема.

Література

1. Ciascai L. Using Graphic Organizers in Intercultural Education. *Acta Didactica Napocensia*. 2009. 2 (1). P. 9–18.
2. İlter İ. The Power of Graphic Organizers: Effects on Students' Word-Learning and Achievement Emotions in Social Studies. *Australian Journal of Teacher Education*. 2016, 41(1). <http://dx.doi.org/10.14221/ajte.2016v41n1.3>
3. Qi W.; Jiang Y. Use of a Graphic Organiser as a Pedagogical Instrument for the Sustainable Development of EFL Learners' English Reading Comprehension. *Sustainability*. 2021, 13, 13748. <https://doi.org/10.3390/su132413748>
4. Saindra R. M., Mutiarani. Using Graphic Organizer to Improve Students' Speaking skill. *English Language in Focus (ELIF)*. 2018, 1(1), 55-64.
5. Styati E. W., Irawati, L. The Effect of Graphic Organizers on ELT Students' Writing Quality. *Indonesian Journal of EFL and Linguistics*. 2020, 5(2). 279-293.
6. Tacaiochta S., Leibheal D. Graphic Organisers in Teaching and Learning. Costello Print, Navan. 2008. 64 p.
7. Березнева І. Деякі аспекти використання методу візуалізації під час викладання іноземної мови в військовому ВНЗ. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 35, том 1, 2021. С. 203-208.
8. Кларк Дж. Г. Использование визуальных организаторов для фокусирования на мышлении / пер. с англ. Е.Н. Волков. 2009. URL: <http://evolkov.net/mapping/index.html>.
9. Кондрашова Г. А. Графические органайзеры в обучении иностранному языку. *Современные технологии в образовании: материалы международной научно-практической конференции* (26-27 ноября 2015 г.). Минск, БНТУ, 2015. Ч. 1. С.143-146.
10. Сахневич І. Використання графічних органайзерів як медіаінформаційних засобів на практичних заняттях з англійської мови в закладах вищої технічної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 27, том 4, 2020. С. 205-211.
11. Смелікова В. Б. Використання візуальних органайзерів на заняттях із морської англійської мови. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020 р., № 68, Т. 2. С. 181-186.
12. Соловйова Н.Д., Ігнатюк Н.А. Розвиток універсальних умінь у процесі читання іншомовних текстів. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2015. Вип. 44. С. 260–269.

References

1. Ciascai L. (2009). Using Graphic Organizers in Intercultural Education. *Acta Didactica Napocensia*. 2009. 2 (1). P. 9–18.
2. İlter, İ. (2016). The Power of Graphic Organizers: Effects on Students' Word-Learning and Achievement Emotions in Social Studies. *Australian Journal of Teacher Education*, 41(1). <http://dx.doi.org/10.14221/ajte.2016v41n1.3>
3. Qi, W.; Jiang, Y. (2021). Use of a Graphic Organiser as a Pedagogical Instrument for the Sustainable Development of EFL Learners' English Reading Comprehension. *Sustainability* 2021, 13, 13748. <https://doi.org/10.3390/su132413748>
4. Saindra, R. M., & Mutiarani. (2018). Using Graphic Organizer to Improve Students' Speaking skill. *English Language in Focus (ELIF)*, 1(1), 55-64.
5. Styati, E. W. & Irawati, L. (2020). The Effect of Graphic Organizers on ELT Students' Writing Quality. *Indonesian Journal of EFL and Linguistics*, 5(2). 279-293.
6. Tacaiochta S., Leibheal D. Graphic Organisers in Teaching and Learning. Costello Print, Navan. 2008. 64 p.
7. Berезнева І. (2021). Деякі аспекти використання методу візуалізації під час викладання іноземної мови в військовому ВНЗ [Some aspects of using visualization method during teaching a foreign language in a military higher education institution]. *Aktualni pyannia humanitarnykh nauk*. Vol. 35, part 1, 203-208. [in Ukrainian]
8. Clarke, J. H. (2009). Using visual organizers to focus on thinking / transl. From English by Ye. N Volkov. URL: <http://evolkov.net/mapping/index.html>. [in Russian]
9. Kondrashova, G. A. (2015). Graficheskie organajzery v obuchenii inostrannomu yazyku [Graphic organizers in teaching a foreign language]. *Sovremennye tehnologii v obrazovanii: materialy mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii* (26-27 noyabrya 2015 g.). Minsk, BNTU. Vol. 1, 143-146. [in Russian]
10. Sakhnevych, I. (2020). Vykorystannia hrafichnykh orhanaizeriv yak mediainformatsiynykh zasobiv na praktychnykh zaniattakh z anhliiskoi movy v zakladakh vyshchoi tekhnichnoi osvity [Use of graphical organizers as media informational means during practical classes in English at high technical schools]. *Aktualni pyannia humanitarnykh nauk*. Vol. 27, part 4, 205-211. [in Ukrainian]
11. Smelikova, V. (2020). Vykorystannia vizualnykh orhanaizeriv na zaniattakh iz morskoi anhliiskoi movy. [Using visual organizers at the maritime English lessons]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. Vol. 68, part 2, 181-186. [in Ukrainian]
12. Soloviova, N.D., Ihnatiuk, N.A. (2015). Rozvytok universalnykh umin u protsesi chytannia inshomovnykh tekstiv. [Development of universal skills in the process of reading foreign texts]. *Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly*. Vol. 44, 260–269. [in Ukrainian]